

УДК 94 (477) : 001.8

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ ПЕРЕХІД ВІД МОНОМЕТОДОЛОГІЇ ДО МЕТОДОЛОГІЧНОГО ПЛЮРАЛІЗМУ

Надія Шуп

Київський національний торговельно-економічний університет
Україна, 02156, м. Київ, вул. Кіото, 19
e-mail: Nadia.Shyp@gmail.com

Кожний період в історії має характерні ознаки економічного, соціального, культурного, національного, політичного життя. Має свої характерні риси й історична наука як системне відображення усього спектру людської діяльності. Суспільні процеси досить багатогранні, тому вивчаються конкретними науками з відповідною методологією, спеціальними, загальнонауковими та філософськими методами. Однак розв'язання будь-яких наукових проблем соціогуманітарної сфери неможливе поза їх історичним контекстом. У теперішній швидкоплинний час для людини знання історії є важливим стимулом усвідомлення свого місця у світі, адекватного сприйняття усіх процесів, що відбуваються у ньому та, зокрема, в Україні, пошуку причин і шляхів виходу із затяжної соціально-економічної, політичної та моральної кризи. Відтак, на сьогодні є особливо затребуваними історичні знання, які розкривають зв'язок епох і поколінь, причинно-наслідкові зв'язки подій та явищ, роль народних мас і лідерів, ідей, інтересів у розвитку суспільства. Історію необхідно розуміти не як спогади про минуле, а як засіб пізнання самих себе, що має важливе значення для нації і всього людства. «Нам потрібно знати справжню, цілісну Історію, щоб не провалитись у минуле, а знайти вихід із нього», – зауважував іспанський філософ Хосе Ортега-і-Гассет [17, с. 154].

В Україні науковий інтерес до проблеми пізнання поживався в останній чверті ХХ ст. Тоді вітчизняні вчені активно почали використовувати праці К. Поппера, Л. Лакатоса, Л. Февра й інших, започаткувавши поступовий перехід від офіційної монометодології до методологічного плюралізму, що зумовив появу альтернативного («фольк-історії») історієписання поряд із традиційним. Цей гносеологічний феномен складає предмет даного дослідження.

Поняття «методологія» (від гр. *methodos* – спосіб, шляхи пізнання, *logos* – слово, поняття, вчення) зазвичай трактується як вчення про принципи, шляхи і методи пізнання, яке нами

використовується у даній статті. З розвитком філософії та конкретних наук його тлумачення модифікувалось. Приміром, П. Копнін визначає методологію як «систему формування і застосування методів науки та сферу їх інтерпретації» [19], що не суперечить вищенаведеній дефініції. Окремі питання методології, а також теорії та філософії історії порушувались у працях давньогрецьких мислителів: Платона, Аристотеля; філософських трактатах пізнішого часу (Р. Декарта, Д. Дідро, І. Канта, Г.В.Ф. Гегеля, К. Маркса, Л. Февра тощо).

Проаналізувавши праці К. Поппера, Т. Куна, Г. Гадамера, зокрема Н. Горбач зазначає, що у зарубіжній науковій практиці відсутні чіткі методологічні визначення у гуманітарній сфері, через що дослідники послуговувались теоретичними постулатами екзистенціалістів, неопозитивістів і представників інших філософських течій. Приміром, К. Поппер і його учень Т. Кун не надавали науці переваг над магією, релігією, міфологією [3, с. 5, 9]. Методологічні принципи цих філософів, а також марксистів критикував І. Лакатос, висловлюючи сумнів щодо науки як вияву людської мудрості. Н. Горбач зазначає: методологічні установки згаданого вченого врівноважують наукові та ненаукові знання, висновки та гіпотези, абсолютизуючи фальсифікаторство, що не асоціюється зі справжньою наукою [3, с. 9-10]. Сучасні проблеми методології як теоретичної науки залишаються актуальними для філософів, істориків, соціологів, психологів, тобто всіх суспільствознавців, про що свідчать результати досліджень С. Вільчинської, Л. Зашкільняка, Г. Касьянова, В. Перевезія, В. Потульницького, В. Смоля, О. Толочка й ін. Автор даної публікації ставить своїм завданням проаналізувати здобутки вчених у цій галузі та синтезувати їх з урахуванням теперішнього стану соціально-політичної практики та суспільного замовлення щодо створення модерної історії України.

Загальне теоретико-методологічне спрямування українського наративу окреслив академік НАН України В. Смолій. Вітчизняне істо-

рієписання характеризується різноманітністю тематики та дослідницьких прийомів і методів, що дозволяють ретранслювати минуле України з урахуванням її геополітичного розташування, входження етнічних земель до складу інших цивілізаційних утворень, соціокультурних розривів, модернізаційних процесів, самобутнього механізму спадкоємності духовних і культурних цінностей тощо. Дискусії суспільствознавців стосовно теоретико-методологічних засад, концепцій національної історії свідчать про реальний методологічний плюралізм сучасних досліджень, – зазначає В. Смолій. Проте нерозв'язаних питань залишається чимало, серед яких методика вивчення і тлумачення історичних документів, загальна і конкретна теорія та методологія дослідження української минушини [15, с. 4-5]. Наукові дискусії відбуваються у рамках розробки концепції майбутньої багатотомної історії України, яку здійснює Інститут історії України НАН України із залученням фахівців різного профілю.

Так, відомий історик Г. Касьянов вважає, що науковий аналіз соціальних процесів в Україні має здійснюватись з урахуванням їхньої дискретності, багатовимірності й амбівалентності. У зв'язку з цим потребує розв'язання термінологічно-категоріальна проблема, адже цілковите послуговування науковими канонами минулого не уможлиблює відображення суті теперішніх подій та явищ. Ще не існує у сучасній історіографії остаточного визначення поняття «національна історія», потребує значного розширення та поглиблення міждисциплінарна співпраця науковців. До кола методологічних учений резонно включає питання хронології, підкріплюючи прикладом здобуття Україною незалежності у 1991 р.

Безперечно, для традиційної історіографії ця подія є історичною віхою, але для сучасного дослідника поділ історії України на «до» і «після» вимагає концептуального розв'язання суті попередньої і теперішньої історії України [6, с. 5-7]. У методологічному сенсі звучать сентенції В. Потульницького про необхідність залучати матеріал з різних альтернативних джерел, синтезуючи історію України у світовий контекст. Поділяємо його міркування стосовно «вироблення загальних підходів, методології, знаходження можливого консенсусу у середовищі тих істориків, які думають про майбутнє України» [13, с. 17]. Особливо на цьому варто наголосити, маючи у реальності поліконцепційність, індивідуалізацію сучасного історієписання, що розвивається у руслі альтерна-

тивного. В огляді української історіографії з методологічної точки зору Л. Зашкілляк засвідчує схильність дослідників до її націо-(державно-) центричної спрямованості, що певною мірою спричинює ізольованість від всесвітньо-історичного процесу [4, с. 46]. Наведений короткий історіографічний огляд засвідчує відсутність комплексного підходу до врахування нових тенденцій у методологічному дискурсі сучасної історичної науки.

У зарубіжній історіографії помітне методологічне зрушення здійснили французькі вчені Люсьєн Февр і Марк Блок, які у 1929 р. заснували науковий журнал «Аннали социальной и экономической истории» («Аннали»: лат. *annalis* – річний, за роками, літописець). Так звана школа «Анналів» поділяється на кілька етапів. Представники її «другого покоління» після Другої світової війни розробляли концепцію тотальної історії; «третьє покоління» (60-70-ті роки) – вивчало проблеми ментальності та колективної й індивідуальної свідомості. На фоні критики методики досліджень прихильників і послідовників школи «Анналів» наприкінці ХХ ст. утворилось «четверте покоління», яке започаткувало ідею створення культурної історії та історії ідей, дослідження мікроісторії [20]. Методологічні новації «анналістів» використовувались і українськими вченими, хоча від 1917 р. до 1980-х рр. в Україні (й СРСР) пануючою залишалась марксистська методологія. Вона перетворилась майже на догму – іноді зовнішню атрибуцію наукових досліджень, незважаючи на її перекручення, псевдонаукове тлумачення. Водночас спостерігалось прагнення дослідників здолати стагнацію у філософській методології шляхом пошуку нових теоретичних можливостей пізнання [1, с. 129].

У пострадянський період формально почали відмовлятися від традиційної методології, замінюючи її новою термінологією (зауважимо, що термін «традиційна» не означає «консервативна», відстала, як іноді її сприймає де-хто з молодих науковців). Наразі стає очевидним, що злам у методологічній свідомості науковців відбувся внаслідок змін у соціально-економічній, політичній, ідеологічній сферах. Як відомо, ідеологія пояснює й обґрунтовує той соціально-політичний порядок, якому вона служить. Вона травмує діяльність ученого, і зрозуміло, що будь-яка політична влада суворо контролює сферу науки й освіти, виховання, засоби масової інформації, оскільки вони формують суспільну свідомість: наприклад, комуністична ідеологія заперечувала все буржуазне, тепер буржуазна здійснює декомуні-

зацію. Крім того, історична наука є генератором історичної пам'яті, яка складає підґрунтя історичної політики. Так, директор Інституту національної пам'яті у Польщі Я. Куртика закликав «звернутись до досвіду й особливої історичної ролі Польщі, починаючи з XVI ст.» [7, с. 129, 131]. Аналог – Інститут національної пам'яті в Україні, діяльність якого не позбавлена політичної кон'юнктури. Реорганізація згаданої установи у 2014 р. фактично перетворила її на орган виконавчої влади [21]. Отже, уникнути ідеологічного впливу на історичну науку не вдається.

Необхідно враховувати: слово вченого має політичну вагу, оскільки він перебуває під впливом пануючої ідеології, яка, немов дах, прикриває його, полегшуючи поширення потрібних ідей. Однак її вплив не є абсолютним, всеохоплюючим, великою мірою він діє автономно. Залежність від політичної влади, більше того, від економічного забезпечення, нерідко призводить до спотворення результатів соціогуманітарних досліджень, які, зрештою, втрачають цінність і для самих замовників, оскільки будь-яка політична сила прагне мати об'єктивну картину дійсності [5, с. 23]. Вплив ідеології значно зростає, коли відбуваються глибокі зміни у соціально-економічній, політичній сферах, якщо навіть влада намагається переконати у «деідеологізації» суспільного життя. Як відомо, європейська наука декларувала та декларує свою свободу від політичних та ідеологічних впливів. Але у дійсності ідеологія та суспільні науки взаємопрояснені. Нейтралітет науки рідко реалізується на практиці. Приміром, у радянській історіографії звинувачувальними були характеристики М. Данилевського. Натомість його внесок у світову філософію історії та культурологію отримав визнання у 90-х рр. XX ст. на тлі кризового стану марксистсько-ленінської методології: чимало вчених на відміну від формаційного підходу до вивчення історії почали застосовувати цивілізаційний, пріоритет у розробці якого належить М. Данилевському. Згодом його думки розвивались і поглиблювались О. Шпенглером, А. Тойнбі, П. Сорокіним. На нашу думку, ці два методологічні принципи взаємно доповнюють одне одного: перший дає інструмент глибинного розуміння базових явищ, другий – етносоціальної, культурної, релігійної, політичної сфер суспільного життя. Лише в їх поєднанні дослідником можливі історіософські конструкції минулого, оцінки сучасного та прогнозування майбутнього. Таким чином, синтез формаційного та цивілізаційно-

го підходів наблизитиме історичне знання до з'ясування істини.

Якщо з соціально-економічними формаціями все зрозуміло, то поняття «цивілізація» є полісемантичним. У другій половині XIX ст. воно трактувалось з позицій науковості та прагматизму. Прихильники першої визнавали цивілізацією будь-яку людську спільноту з притаманними їй матеріальними, інтелектуальними здобутками незалежно від того, який вплив вона справляє на оточуючий світ. Другі, на відміну від них, розробляли концепцію «вищої цивілізації, яку несуть і розповсюджують білі народи Західної Європи і Північної Америки» [16, с. 280-281], яка сьогодні, на думку вчених, вичерпала себе. У західній соціології новітнього часу абсолютизується матеріально-технічна складова у визначенні поняття «цивілізація», натомість діалектико-матеріалістичний метод розгляду цього феномену дає підстави трактувати його як сукупність матеріальних і духовних надбань суспільства.

Відтак, не відкидання чи протиставлення методологічних принципів, а синтез здатні піднести на якісно новий рівень традиційну й альтернативну історію. Консенсус між ними можливий також на основі застосування принципу синергетики. Синергетика (синергетикос-саморозвиток, самоорганізація) означає нелінійний стиль мислення, відкриває перспективу нового світобачення. Синергетичний підхід передбачає розгляд явищ не лише у межах однієї дисципліни, а у зв'язку із спорідненими, іноді і не із спорідненими галузями знань, запозичення понять, методів дослідження та може застосовуватись до різних об'єктів. У теорії історичного мислення на основі синергетичного підходу виникає нова модель методології композиційного характеру. Дослідник намагається зрозуміти та відтворити внутрішній зв'язок з реальністю. Дуже важливу роль у цьому відіграють духовність, моральні якості, у широкому розумінні інтелектуальне обличчя та професійна компетентність ученого.

Отже, у сучасних умовах важливого значення набуває людський фактор, себто суб'єктивний компонент, що значно актуалізує питання наукової етики, а не лише його компетентності. Наука почала комерціалізуватись, наслідки якої іноді вражають [14, с. 25]. Багато у чому це залежить від ставлення суб'єкта до об'єкта дослідження, що, у свою чергу, визначається відношенням до проблеми істини. «Що є істина» – одвічне питання гносеології. Вона є одним із засобів характери-

стики об'єктивного у знанні. У сучасній науці долається «асиметричність протистояння єдиної істини множині помилок за рахунок припущення багатоманітності варіацій істинного результату, його конституювання через множину думок (гадки), можливостей експлікації та шляхів і засобів затвердження», – зазначає С. Кримський [9, с. 588].

Ідеалом науки є безкомпромісний пошук істини. Принципово важливим для вченого є також питання методологічної свідомості, яка відрізняється від буденної тим, що базується на усвідомленому виборі інформації, її класифікації. Методологічна свідомість є предметною, заглибленою у конкретний матеріал, завдяки чому може реалізовуватись принцип наукової коректності [9, с. 567, 569]. І надто важливо для історика залишатись вірним своїм ідеям. Якщо ж їх доводиться змінювати як уподобання, смаки, моду на щось, то потрібно аргументувати. Інакше перестаєш довіряти такому вченому та й у суспільстві до історії формується зневажливе ставлення. В умовах ринку спостерігається комерціалізація науки (у т.ч. історичної), наслідки якої іноді вражають. Одночасно відбулися зміни в структурі наукового пізнання: новий суб'єкт пізнання – експерт, нова форма організації наукового дослідження – проекти досліджень, обмін науковою інформацією через інтернет тощо [14, с. 25-26]. Паралельно привертає увагу питання інтерпретації, що означає розкриття предмету дослідження «множиною моделей та плюралізмом припущень. Цим затверджується новий стиль та режим пізнавальної діяльності в її полілінійності, поліваріантності, комунікативній артикуляції» [9, с. 650].

Історична наука не користується якимось єдиним варіантом методології, розвиваючись разом з історичним процесом і теорією пізнання взагалі. Суспільна практика впливає на методологічні позиції дослідників. Прикладом є різні напрями в історіографії, зумовлені методологічними позиціями авторів: гуманістична, просвітницька, позитивістська, марксистська, неокантіантська тощо. При цьому розвиток і зміна методологічних парадигм означали наступність і, одночасно, розрив з попередніми уявленнями, що само собою є проявом дії законів діалектики про єдність і боротьбу протилежностей, заперечення заперечення та взаємного переходу кількісних змін в якісні.

Як уже зазначалось, у 90-х рр. ХХ ст. із зміною суспільного ладу марксистська філософія як єдине теоретичне підґрунтя розуміння історії втратила своє пануюче значення, посту-

пившись методологічному плюралізмові, що є позитивом. Водночас останній подекуди призводить до суб'єктивізму й однобічного тлумачення історичного процесу, яке супроводжується тенденційним відбором фактів. У вітчизняному та зарубіжному історієписанні з'являються нові напрями: постмодернізм, мікроісторія, історія повсякденності, історія ментальностей, усна, гендерна історія й ін. Більшість із названих сприяє накопиченню фактів, але не призводить до нового рівня теоретичних узагальнень. Варіативність, невизначеність, а іноді й ігнорування методологічних принципів, що нерідко трапляється у сучасних історичних працях, породжує розгубленість і недовіру, дезорієнтацію тих, на кого вони розраховані, а іноді викликає запитання й у колег по «цеху». В історіографічному доробку вітчизняної історичної науки трапляються праці з невизначеною методологією, наприклад, «Обережно: міфи!...», представлені як наукова. Автор нехтує принципами об'єктивності, всебічності, неупередженості, своєрідно наводить посилання, не дотримує вимог бібліографічного опису джерел. Разом з тим, авторові, який є хіміком-технологом за фахом, не відмовити у прискіпливому, упередженому наборі потрібних міфів і розвінчуванні їх у науково-популярній формі з використанням джерел [10]. Споживача історичної наукової продукції цікавлять філософськи проаналізовані факти, події, явища, а не їх кон'юнктурний виклад у хронологічній послідовності. Історик не є суддею, а людиною, яка розуміє і мислить, виходячи з методологічних принципів наукового дослідження. Завдання істориків полягає у створенні якнайширшої історіографії, яка б упорядковувала та витлумачувала світ минулого, а не відкидала його з кон'юнктурних міркувань. За висловом Хосе Ортеги-і-Гассета, «З минулим не можна боротись врукопашну. Минуле перемагають, поглинаючи» [17, с. 153]. «Отже, головним виявляється не конфлікт між новою і традиційною історією, а конфлікт у самому розумінні історії як практики інтерпретації» [11, с. 124].

Не зайве нагадати, що історична наука виконує важливі суспільні функції, які у сукупності покликані сприяти згуртуванню нації. Якщо оглянути історію України, хоча б тематично, побачимо, що сучасними істориками, особливо в умовах плюралізму, багато подій, явищ, історичних діячів інтерпретуються іноді зовсім протилежно, що не об'єднує, а скоріше роз'єднує націю. Суперечливими характеристиками відзначаються як давно минулі, так і

сучасні події: Київська Русь, Берестейська церковна унія, Переяславська рада, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, українська національно-демократична революція 1917-1921 рр., голодомор/геноцид, події Другої світової війни, «помаранчева революція», «революція гідності» й ін. Заангажована інтерпретація історичного матеріалу потрапляє на сторінки шкільних і вузівських підручників. Як зауважує професор Н. Яковенко, замість прищеплення молоді вміння пізнавати світ «через історію», самотужки розрізняти «правильне» і «неправильне», орієнтуватись на гуманістичні цінності, відбувається масоване вливання негативної інформації, що «навіює депресивний образ минулого, ...потенційно формує комплекс нації-жертви, ви роком долі приреченої на невдачі» [18, с. 14].

Дослідниця слушно пропонує вихід із цього становища у принциповій переорієнтації «оповіді про так звані «бездержавні» періоди, в яких замість нагромадження жалісних картин у стилі «загарбник – жертва», варто наголосити на самодостатності українського народу», підкріпивши це прикладами успішної діяльності наших співвітчизників на теренах держав, до яких входили українські землі [18, с. 14]. Стосовно українсько-російських відносин принципову методологічну позицію у душі національної парадигми історичного процесу дотримує З. Когут (американський і канадський історик, народився на початку 1944 р. в Україні). Вчений вважає історію цих двох народів «головним полем битви в боротьбі за ідентичність» [8, с. 219].

Продовжуючи його думку, доцільно навести міркування Хосе Ортеги-і-Гассета стосовно ставлення до минулого, яке радимо нинішнім можновладцям використовувати як орієнтир під час вироблення соціогуманітарної політики: «Усе було б дуже просто, якби коротким «ні» ми могли поховати минуле. Але минуле за своєю природою повертається. Якщо його проженуть, воно повернеться. Єдиний спосіб впоратися з ним – не виганяти його, рахуватися з ним, але уникати, ухилятися від нього» [17, с. 253]. Враховуючи, що історія розвивається не лінійно з прогресуючою тенденцією, а звивисто, може спостерігатись повернення до вже пройденої стадії соціально-економічного розвитку. Прикладом є нелінійність історичного процесу на теренах пострадянських республік, причому у різних варіантах.

Серед подій новітньої історії потребує чіткої дефініції часто вживаний термін «меморандум» і ретельного аналізу зміст Будапештсь-

кого меморандуму (1994 р.), з'ясування причин і наслідків «помаранчевої революції», «революції гідності» (обидві назви більше скидаються на публіцистичні, ніж наукове визначення поняття «революція»); анексія Криму Росією та збройне протистояння на південному сході України від 2014 р. та їх наслідки. Ті, хто вивчатиме цей сегмент нашої історії, зіткнуться з конкретною методологічною проблемою: відсутність документальної бази, термінологічна невизначеність тощо. Хоча до наукового осмислення останніх подій в Україні вже долучився В. Головка, подаючи, окрім фактичного матеріалу, тлумачення понятійного апарату: «агресія», «анексія», «АТО», «російсько-український конфлікт», «гібридна війна Росії проти України» [2, с. 177-179]. Логічно не менш важливим постає питання щодо назви учасників конфлікту, які фігурують у засобах масової інформації: сепаратисти, бойовики, бандити, російські військові, російські найманці, окупанти, українські військові, кіборги.

Відтак, достатньо виражена методологічна компонента, а не блукання манівцями, є головною спрямовуючою на шляху до істини. Однак не існує універсальної раз і назавжди даної методології. Постає питання: чим же зумовлений «конфлікт історій», а точніше суперечність історичних поглядів? Ймовірно це пояснюється методологічною недосконалістю, ідеологічною, політичною кон'юнктурою, а часом фінансовою залежністю історика від замовників (різноманітні фонди, інституції, релігійні об'єднання, партії й ін.) [12, с. 480]. На нашу думку, в умовах плюралізму рушійною силою дослідника повинно бути прагнення не сфальсифікувати історію. Наразі спадають на думку слова французького історика Л. Февра (1878-1956 рр.), який писав: «я не б'юся ані за себе ані проти когось, а б'юся за історію» як науку про людину, минуле людства, а не про речі або явища [16, с. 5]. Він вважав історію «науковим способом пізнання різноманітних сторін діяльності людей минулого та їх різноманітних досягнень, що розглядаються у відповідності до певної епохи у межах вкрай різноманітних та все ж порівнюваних між собою суспільств (це аксіома соціології), що заповнюють поверхню землі і послідовність століть» [16, с. 25-26]. Історик не повинен займатись колекціонуванням фактів, як бібліофіл вишукує книжку, натомість подавати історію у проблематичному, а не в механічному аспекті, – зазначав вищезгаданий вчений.

У підсумку зазначимо: поява альтернативної історії актуалізувала питання методології,

історіософії, філософії історії, методики термінологічних досліджень; дискусійними залишаються визначення пізнавальних можливостей історичного знання, ролі народних мас та особистості в історії й ін. Назріла необхідність комплексного дослідження минулого з використанням традиційних і новітніх методологічних підходів, з усебічним висвітленням людського змісту історичних подій. Формування сучасної наукової концепції історії України неможливе без критичного аналізу методологічних проблем, що актуалізуються відповідно до об'єктивного руху історії.

Даний дискурс покликаний привернути увагу вчених до проблем методології, застерегти від формалізації теоретичного підґрунтя дослідження, якщо воно претендує на науковість. Головна мета створення синтетичної історії України «витягнути вітчизняну історію з провінції, зробивши її зрозумілою для світової науки як систему науково доведених поглядів» [13, с. 17-18]. Інакше майбутня праця за відсутності консенсусу у питаннях методології, за образним висловом В. Потульницького, нагадуватиме «суму окремих бачень, деь суголосну, деь із суперечностями, і виглядатиме це як рицарський замок із романською брамою та готичними вікнами» [13, с. 18]. Останнім чиним не дорівнює суворим приписам без права вибору, але регламентуючими факторами при цьому є загальнофілософські та конкретна наукові принципи наукового пізнання: діалектичної логіки, об'єктивності, історизму, всезагального зв'язку, неупередженості, системності, синергетичного підходу, термінологічного аналізу etc.

Дотримання принципів є безумовним, а методику обирає дослідник. Методологічний апарат ученого завжди передбачає використання усіх здобутків філософського знання відповідно до предмету свого дослідження. І головним засобом у різноманітному арсеналі принципів, прийомів і методів пізнання світу є логіка. «Конфлікт історій», а точніше суперечність історичних поглядів, зумовлюється загальним рівнем методологічної культури певного історичного періоду, а також науковою компетентністю дослідника. Консенсус між альтернативним і традиційним історієписанням можливий на методологічних засадах, що передбачає синтезуюче дослідження минулого з використанням традиційних і новітніх методологічних підходів. Учений керується зага-

льною метою вивчення минулого, яка полягає у перетворенні його на знання для сучасного та майбутнього. За влучним висловом відомого українського філософа, культуролога С. Кримського, «наука потребує соціального контролю, що орієнтує її на служіння суспільному прогресу. За межами соціально-морального використання наукове знання втрачає культурно-гуманістичний вимір» [9, с. 627].

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Вільчинська С. Комунікативна раціоналізація і специфіка історико-філософського наслідування в Україні (на прикладі антропологічної концептуалізації) // Філософія і методологія наукового пізнання: кол. монографія. Київ, 2014. 213 с.
2. Головки В.В. Україна в умовах антитерористичної операції та російської збройної агресії (2014) // Український історичний журнал (УІЖ). 2015. № 3. С. 176-193.
3. Горбач Н.Я. Методологічні засади сучасних гуманітарних досліджень. Львів, 2007. 28 с.
4. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука // Українська історіографія на зламі XX і XXI століть: здобутки і проблеми. Львів, 2004. 406 с.
5. Кара-Мурза С. Идеология и мать ее наука. Москва, 2002. 235 с.
6. Касьянов Г.В. Сучасна історія України: проблеми, версії, міркування // УІЖ. 2006. № 4. С. 4-15.
7. Касьянов Г.В. Історична пам'ять та історична політика: до питання про термінологію й генеалогію понять // УІЖ. 2016. № 2. С. 118-137.
8. Козут З. Коріння ідентичності. Студії з ранньомодерної та модерної історії України. Київ, 2004. 351 с.
9. Кримський С. Під сигнатурою Софії. Київ, 2008. 718 с.
10. Лукінюк М.В. Обережно: міфи! Спроба системного підходу до висвітлення фальшувань історії України. Київ, 2003. 576 с.
11. Нові перспективи історіописання / За ред. Пітера Берка. Київ, 2004. 392 с.
12. Переверзій В. «Конфлікт історій» та роль релігійних організацій у його ескаляції // Сучасна українська держава: історичні імперативи становлення, тенденції та проблеми розвитку. Київ, 2007. 555 с.
13. Потульницький В.А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового академічного синтезу української історії в контексті історії світової // УІЖ. 2014. № 1. С. 4-20.
14. Рижко В.А. Гуманітарні революції як чинники оновлення людського буття // Наукові і освітні методології та практики. Вип. 6-7. Київ, 2013-2014. С. 5-28.
15. Смолій В.А. Лабораторія українського наративу // УІЖ. 2012. № 5. С. 4-5.
16. Февр Л. Бои за историю / Пер. с фр. А.А. Бобовича, М.А. Бобовича и Ю.Н. Стефанова. Москва, 1991. 629 с.
17. Хосе Ортега-и-Гассет. Восстание масс. Ч. 1 // Вопросы философии. 1989. № 3. С. 119-154.
18. Яковенко Н. Лікнеп для професора // Дзеркало тижня. 2009. № 8 (736). 7-13 березня. С. 14.
19. Без назви. Розділ перший. Філософія історії – наука. URL: http://npu.edu.ua/!e-book/dook/html/D/ifon_kifi_Filosofiy_istorii_2006/50.html
20. «Анналів» школа. Що таке школа «Анналів»? URL: <http://gordenok.com/анналів-школа-що-таке-школа-анналів/>
21. Касьянов Г. К десятилетію Украинского института национальной памяти (2006-2016). URL: <http://www.historyaans.in.ua/index.php/en/diskusiya/1755-georgij-kas-yanov-k-desyatiletiju-ukrainskogo-instituta-natsional-noj-pamyati-2006-2016>

Шип Надія *Інтелектуальний перехід від монометодології до методологічного плюралізму*

Висвітлюється теоретична платформа співіснування традиційного й альтернативного історієписання. Такою

платформою є методологія – вчення про принципи, способи та методи пізнання. Підкреслюється людський фактор у процесі наукового дослідження. Пропонується синтезувати наукові здобутки вчених з питань методології, враховуючи сучасний стан суспільно-політичної практики та розвитку історичної науки

Ключові слова: методологія, альтернативне історієписання, формаційний і цивілізаційний принципи вивчення історії, ідеологія, плюралізм, історична пам'ять

Шип Надежда Интеллектуальный переход от монометодологии к методологическому плюрализму

Освещается теоретическая платформа сосуществования традиционного и альтернативного историописания. Такой платформой является методология – учение о принципах, способах и методах познания. Подчеркивается человеческий фактор в процессе научного исследования. Предлагается синтезировать научные достижения ученых по вопросам методологии, учитывая современное состояние общественно-политической практики и развития исторической науки.

Ключевые слова: методология, альтернативное историописание, формационный и цивилизационный принципы изучения истории, идеология, плюрализм, историческая память

Shyp Nadia Intellectual transfer from mono-methodology to methodological pluralism

The theoretical platform is a coexistence of traditional and alternative historywriting reveals. That platform is the methodology – the study of the principles, methods and techniques of knowledge, that have a historically determined nature. Questions of methodology become relevant in connection with the growing social request for true history. The socio-economic and political transformations that take place in Ukraine with independence, put forward on the agenda for the creation of synthetic history with the involvement of a wide range of specialists of various profiles. It is planned to be presented in the future by the Institute of History of Ukraine of the National Academy of Sciences of Ukraine. In the scientific environment there are discussions about the methodological principles that determine the direction and essence of the future of the historical narrative. Due to different interpretations of the ratio of traditional and modern methodologies, the author of this article analyzed the historiography of the problem and found out the main points of the intellectual transition from monomethodology to methodological pluralism. Historical science is still under the influence of politics and ideology, as well as commercialization, which impedes the objective coverage of events and events, contradicts the goal of research – finding the truth. In this regard, an important role is played by the human factor – the scientific ethics and professionalism of the subject. Nowadays, in the modern historiography, along with the philosophical principles and methods of objectivity, dialectical logic, historicism, determinism, systemicity, analysis and synthesis, generalization, applied formational and civilizational approaches, the study of mentality, micro- and macrohistory, the history of everyday life, etc., is underway. Consequently, the traditional and modern methodology does not exclude or deny, but complement each other. It is proposed to synthesize scientific achievements of scientists on the methodology, given the current state of social and political practices and the development of historical science.

Keywords: methodology, alternative historywriting, formational and civilizational approaches to the study of history, ideology, pluralism, historical memory

Надійшла до редакції 12.02.2018 р.